

Слюсар А.С., студентка
Сітко А.В., к. філол. н., доцент
Київський національний авіаційний університет

ВПЛИВ АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ НА ПЕРЕКЛАД

Поняття тема і рема існують у кожному реченні, але проявляються вони в різних мовах по-різному. Система актуального членування дуже широко розвинена в українській мові, оскільки українська мова має вільний порядок слів, в той час як в англійській мові необхідно вдаватися до побудови певних конструкцій, що становить деяку складність для перекладачів. В українській мові, так само як і в англійській, система актуального членування, здійснюваного засобами інтонації і порядку слів, має ряд специфічних властивостей.

В. Матезіус був першим, хто ввів поняття актуального членування речення та виділив два його компоненти: «основу» висловлення (його «вихідний пункт») і «ядро» – головну в комунікативному плані частину висловлення, яка містить те, що повідомляється стосовно основи. Введення В. Матезіусом у лінгвістику вчення про актуальне членування речення вперше поставило на тверду основу проблему порядку слів у слов'янських мовах [3, с. 24].

В даний час, тема повідомлення у реченні визначається як те, з чого виходить мовець, те, що йому відомо до початку комунікації. Визнається також, що тема не відповідає ні таксономічним класам слів (частин мови), ні функціонально-синтаксичним класам слів (членам речення) [7, с. 115-116]. Саме тому, до сих пір не було спроб вивчати її парадигматичний, тобто закритий клас явищ з певними ознаками. Як правило, тема виділялася лише як антипод реми, до неї відносили усе, що не входило в поняття реми у реченні.

При порівнянні засобів вираження актуального членування в українській і англійській мовах було виявлено, що якщо для української мови (мови з синтетичним способом вираження граматичних зв'язків) найбільш характерна позиція реми в кінці речення, то для англійської (мови, в якій саме порядок слів отримав синтаксичне навантаження) вираження реми здійснюється за допомогою певних конструкцій.

Зіставляючи способи вираження теми і реми в українській та англійській мовах, дослідники часто вказують, що англійській мові на відміну від української, властиве не пряме протиставлення теми і реми, а переміжне розташування тематичних елементів серед рематичних. Наприклад, в українському реченні *«Вона мені сказала про це»* темою є *«вона мені»*, а ремою *«сказала про це»*. У відповідному англійському

реченні “*She said that to me*”, елементи теми *she* і *to me* розділені ремою *said that*.

Оскільки в англійській мові протиставлення теми і реми не передається порядком слів, то в ньому виробилися певні способи вираження тематичних і рематичних елементів.

Компоненти актуального членування речення розпізнаються через інтонацію (характер наголосу, паузація); через позиції (звичайно, тема стоїть на початку фрази, рема – в кінці). Ознаками теми вважаються наявність вказівних, присвійних і особових займенників, означеного артикля, низького контекстуально-семантичного навантаження [7, с. 118]. Вказувати на смисловий центр повідомлення (рему) може неозначений артикль, агентивний додаток (тобто додаток у пасиві, що позначає джерело дії – агенс) у пасивній конструкції, наявність заперечення, високе контекстуально-семантичне навантаження, але ці показники, як і присудок, не завжди є ремоіндикаторами [5, с. 22]. Переміщення логічного наголосу в одному реченні дає різне актуальне членування. Положення реми на початку або в середині речення може бути зумовлено також: необхідністю її позиційної контактності зі співвідносним членом, який був у попередньому реченні; розчленуванням поширеної реми; ритмом; бажанням співрозмовника швидше висловити головне [2, с. 192].

Дослідники синтаксису сучасної англійської мови вважають, що питально-відповідальна методика виділення теми і реми висловлювання, – найбільш формалізована процедура. При такому підході тему висловлювання можна ототожнити зі змістом того питання, відповіддю на яке воно служить, а рему – з тією частиною інформації висловлювання, яка і складає безпосередню відповідь на питання [1, с. 215].

Англійські речення можуть бути перенавантажені інформацією, що об’єднує декілька відносно незалежних думок. Зберігати при перекладі структуру подібних англійських речень недоцільно, оскільки подібна перенавантаженість речення інформацією не відповідає нормам української мови. Процес членування складного речення на кілька самостійних, використання вставних конструкцій, перекладацьких трансформацій та ін. є засобами актуального членування речення [6, с. 198].

Актуальне членування речення виникає, тобто актуалізується, тільки при включенні в мовленнєву ситуацію. Розуміння цього факту є надзвичайно важливим для перекладача, оскільки в різних мовах вербальна комунікація формується по-різному [4, с. 234].

Труднощі адекватного членування речення під час перекладу зумовлені тим, що англійська і українська мови належать до різних груп. В українській мові основним засобом ремовираження виступає порядок слів,

а саме кінцева позиція в реченні комунікативного центру – реми. З цього випливає, що порядок слів, який є нерелевантним в українській мові на рівні синтаксичних структур, виступає важливим засобом актуального членування, релевантним компонентом комунікативної структури речення. В англійській мові, з її стійким порядком слів, цей засіб не може бути використаним для актуального членування так широко і вільно, як в українській. Унаслідок вищевказаних особливостей найбільші проблеми при перекладі виникають тоді, коли рема-підмет займає кінцеву позицію в українському реченні [3, с. 15].

Поняття тема-рематичного членування дуже важливе в будь-якій мові. Вивчення теми і реми є невід'ємною частиною у вивченні теорії граматики. Ці елементи відіграють істотну роль при перекладі з однієї мови на іншу або при аналізі художнього тексту, адже при неправильному виборі теми та реми в реченні, може виникнути нерозуміння сенсу тексту.

Тема-рематичне членування – досить-таки спірне питання, і воно являє собою величезну проблему в лінгвістиці.

Література

1. Балашова С. П. Теоретична граматика англійської мови / С. П. Балашова, О. І. Бродович, В. В. Бурлакова. – Л. : Видавництво Ленінградського університету, 1983. – 253 с.
2. Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. т. 7 / [за ред. В. Білецького] – Д. : Східний видавничий дім, 2005. – 264 с.
3. Ковтунова І. І. Сучасна російська мова: порядок слів і актуальне членування речення / І. І. Ковтунова. – М. : Просвещение, 1976. – 239 с.
4. Кондратьєва О. В. Порядок слів як засіб відтворення комунікативної структури речення в перекладі / О. В. Кондратьєва // УДК. – № 23. – С. 233-240.
5. Мовознавство. Великий енциклопедичний словник / [за ред. В. Н. Ярцевої] – М. : Велика російська енциклопедія, 2000. – 688 с.
6. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 4 ч. / [за ред. В. Ожоган, Г. Клочек, Б. Кучинський] – К. : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – 430 с.
7. Стрига Е. В. Лексичні засоби виділення теми і реми в англійській та українській мовах / Е. В. Стрига // УДК. – № 33. – С. 114-118.